

İSLAMIN DİNİ-ETİK NƏZƏRİYYƏSİNDƏ EVTANAZİYA, İNTİHAR VƏ FƏDAKARLIQ

Qəmərxanım CAVADLI,

*Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədr müavini,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru*

AÇAR SÖZLƏR: *evtanaziya, İslam baxışında intihar, fədakarlıq, şəhadət, dini-əxlaqi aspektlər.*

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *эвтаназия, суицид в исламском контексте, самоотверженность, шахидство, религиозно-этические аспекты.*

KEY WORDS: *euthanasia, suicide in the Islamic context, selflessness, martyrdom, religious and ethical aspects.*

Dünya dinlərinin bioetikanın önəmli məsələlərinə - süni mayalanma, klonlaşdırma, abort, evtanaziya, xəstələr üzərində təcrübələr və s. aktual reallıqlara münasibəti heç vaxt birmənalı olmamışdır. Ayrıca qeyd etmək lazımdır ki, bu məsələlərə münasibətdə dinlər və məzhəblər arasında da fikir müxtəlifliyi hökm sürür. Özəlliklə xristian dini, ələlxüsus katolik və pravoslav kilsələri bu sahədə geniş nəzəri tendensiyalarla çıxış edirlər. Kilsə, ümumiyyətlə, biotibbi innovasiyalar sahəsində baş verən bütün prosesləri daimi nəzarətində saxlayır və müasir tibbi yeniliklərə dair mütəmadi tövsiyələrini hazırlayır.

İslam bioetikası qismən yeni elm sahəsi olsa da, Xristianlıq və İslamın tibbi və dini etikaya münasibətində müəyyən tipoloji yaxınlıq nəzərə çarpır. İnsan ləyaqətinin qorunması – insan hüquqlarının təsbiti, iradə və seçim azadlığı kimi ifadələrlə eyni məna daşıyır. Bu baxımdan, İslam insanın hürr iradəsinə üstünlük verən bir din kimi çıxış edir. İslamın bioetikaya münasibəti – onun insana münasibəti ilə birbaşa əlaqəlidir. Dünya dinləri içərisində İslamın özəlliyi ondan ibarətdir ki, o insanın şəxsiyyətini, ləyaqətini, hüquqlarını, xüsusilə qadın hüquqlarını həm şəriət, həm də dünyəvi qanunlar əsasında təmin edir və qoruyur.

Biotexnologiyalar və bioetika problemləri insan həyatının, ailə və cəmiyyətin əsaslarına ciddi təsir göstərdiyinə görə müsəlman teoloji məktəbinin mövqeyi tam şəkildə formalaşmalı və bəyan edilməlidir. Nəzərdə saxlamaq lazımdır ki, biotibbi problemlər olduqca mürəkkəbdir, çünki onların əsasında həm bu elmin özünün mürəkkəbliyi, həm də bəzi sosial qrupların müəyyən maraqları durur. Ona görə də bioloji yeniliklərin tətbiqi qaydalarını izah edərkən texnoloji, iqtisadi, siyasi və mənəvi aspektləri, onların arasında yaranan ziddiyyətləri diqqətdə saxlamaq, dini-etik postulatların nəzəri və təcrübi əsaslarını düzgün şərh etmək lazımdır.

Müasir dövrümüzün mübahisəli məsələlərindən biri də evtanaziya ilə bağlıdır. Qeyd

etmək lazımdır ki, bu məsələyə münasibət heç də birmənalı deyil. Belə ki, ağır xəstələrin bu üsulla ölməsinin lehinə və əleyhinə olan insanların sayı kifayət qədərdir. Bəziləri evtanaziyanın intihardan fərqlənmədiyini desə də, təəssüf ki, kəskin ağrılardan əziyyət çəkərək yaxınlarına və özünə əzab verməkdənsə, ölümü özü üçün üstün tutan şəxslər də var. Bəs evtanaziya nədir və İslamda evtanaziya icazə varmı?

Evtanaziya ağır, sağalmaz vəziyyətdə olan xəstələrin öz istəyi və ya yaxınlarının istəyi ilə həyatlarına son qoyulmasıdır. Bu termin “asan ölüm” kimi ilk dəfə XVI əsrdə elmə gətirilib, 1984-cü ildə Niderlandda leqallaşdırılıb və dünyada belə xidmət göstərən ilk klinika Hollandiyada açılıb. Avropada yalnız Belçika, Hollandiya, Lüksemburq və İsveçrədə evtanaziya haqqında qanun qəbul edilib. Azərbaycanda isə tibb işçilərinə ölümün tezləşdirilməsi (evtanaziya-red.) üçün pasiyentin özünün, onun qohumlarının və ya maraqlarını təmsil edən şəxslərin xahişini yerinə yetirməyə icazə verilmir. Bu “Pasiyentin hüquqları haqqında” qanun layihəsində öz əksini tapıb və Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin 29.12.2011-ci il tarixli 137 nömrəli əmri ilə təsdiq edilmiş “Həkimlərin etik davranış qaydaları”nda qadağan edilib. Qeyd etməliyik ki, Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktorluğu mövzusu bilavasitə evtanaziyanın problemlərinə həsr olunmuşdur. Çox təqdirəlayiq haldır ki, f.f.d. Mehriban xanım Əliyeva evtanaziyanı fəlsəfi-etik aspektdən araşdıraraq problemin mahiyyətində dini əxlaq kontekstinin olduğunu vurğulamışdır [3].

İslam dini evtanaziya ilə bağlı nadir hallarda istisnalara icazə verir. Məsələn, əgər hər hansı bir xüsusi vəziyyət yaranarsa, yəni ağır sağalmaz xəstənin başqalarını yoluxdurmaq riski varsa, istisna kimi bu addımı atmaq olar. Lakin evtanaziyanın kütləvi hal almasına qətiyyətən yol vermək olmaz. Dinimizdə intihar etmək haram buyurulduğu kimi, bir şəxsin ölüm tələb etməsi və belə bir tələbin yerinə yetirilməsi də haramdır. Buna görə evtanaziya intihar sayılır, İslam hüququ baxımından xəstə insanı öldürənlə sağlam bir insanı öldürən arasında heç bir fərq yoxdur. İslam dini bəyan edir ki, əslində xəstəlik, çətinlik və acı hadisələr Allah qarşısında bir imtahandır. İnsan bu imtahandan çıxmaq üçün Uca Yaradana ibadət, dua və səbr etməlidir. Bu barədə Qurani-Kərimdə belə buyrulur: **“Ey iman gətirənlər! Səbr və dua ilə (namazla Allahdan) kömək diləyin. Çünki Allah səbr edənlərlədir (onların dostudur)”** (“əl-Bəqərə”, 153).

İslama görə, canı verən Allah olduğu üçün onu almaq da ancaq Ona məxsusdur. Ölüm Allahın təqdiri olduğundan ölümə gedən müddəti uzatmaq və ya qısaltmaq Allahın əmri daxilindədir. İslam peyğəmbəri Həzrət Məhəmməd (s) bir hədisi-şərifində buyurub ki, *“Allah yaratdığı hər xəstəlik üçün şafa yaradıb. Bu səbəbdən müalicə olunun. Çarəsiz bir dərd var ki, o da qocalıqdır”* [9; s.909].

Evtanaziyanın kökü, əslində, ümitsizliklə bağlıdır. Ümitsizlik isə İslamda qəbul edilməyən və bəyənilməyən xüsusiyyətlərdəndir. Allah-Təala Qurani-Kərimdə bəyan edir ki, ümitsizlik kafirlərə məxsus sifətdir: **“... Allahın mərhəmətindən ümidinizi kəsməyin. Allahın mərhəmətindən yalnız kafirlər ümidini üzər!”** (“Yusuf”, 87).

Hər varlığı, hər hadisəni Allahın yaratdığını bilən, Onu tanıyıb gücünü təqdir edən insan

heç bir məsələdə ümitsizliyə qapılmaz. Çünki Allah hər çətinliyi aradan qaldıran, bağışlayan, mərhəmət edən, sonsuz qüdrət və bilik sahibidir. İntəhasız Zəka tərəfindən qədərini təyin edildiyini bilmək bir insan üçün ən böyük rahatlıqdır. Bunu dərk edən insan əsla ümitsizliyə düşməz. Buna görə də Quranda insanlara Allahın rəhmətindən ümid kəsməmək əmr edilmişdir: **“(Ya Peyğəmbər! Mənim adımdan qullarıma) de: “Ey Mənim (günah törətməklə) özlərinə zülm etməkdə həddi aşmış bəndələrim! Allahın rəhmindən ümitsiz olmayın. Allah (tövbə etdikdə) bütün günahları bağışlayar. Həqiqətən, O, bağışlayandır, rəhm edəndir!”** (“əz-Zumər”, 53).

Bundan əlavə, mömin şəxs dünyada etdiyi hər səhvi düzəltməyin mümkün olduğunu bilir, ona görə də ümitsizliyə qapılmaz. Ümidvar olmaq Quranda möminlərin başlıca xüsusiyyəti kimi qeyd olunur. Ümid etmək, eyni zamanda imanın göstəricisidir. Allah iman gətirənlərə həm bu dünyada, həm də axirətdə böyük nemətlər vəd etmişdir. İnsan da Allaha olan etibarını, yaxınlığı, təslimiyyəti və səmimiyyətinə görə nemətlərə qovuşmağı ümid edər, hər şeyin yalnız Allahın istəyi ilə olduğunu bildiyi üçün heç bir halda kədərə, pessimizmə və ümitsizliyə qapılmaz.

Əgər insan xəstəlik üzündən ümitsizliyə qapılırsa, bu zaman düşər olduğu həmin ümitsizlik, əksinə, onun xəstəliyini daha da şiddətləndirər. Belə vəziyyətdə xəstə üçün ümitsizlik, inamsızlıq xəstəlikdən daha çox əziyyətverici olar və bəzən xəstənin ölməsinə səbəb olar. Əməl baxımından ümitsizlik - mömini Allahın haqq yolundan uzaqlaşdırmaq üçün Şeytanın verdiyi vəsvəsələrdən biridir. Bir ayədə möminin bu cür hallardakı rəftarı belə açıqlanır: **“Əgər sənə Şeytandan** (bu əmr olunduğun işləri yerinə yetirməmək məqsədilə) **bir vəsvəsə gəlsə** (fəsad toxunsa), **Allaha sığın. Şübhəsiz ki, Allah** (hər şeyi) **eşidəndir, biləndir”** (“əl-Əraf”, 200).

Fiqh məktəblərinin də gəldiyi ümumi qənaət bundan ibarətdir ki, insanın hər hansı bir xəstəlik, çətinlik, sıxıntı üzündən özünə ölüm istəməsi məkruhdur. “Səhihi-Buxari” və “Səhihi-Müslim”də bu mövzu ilə əlaqədar belə bir hədis rəvayət edilməkdədir: *“Sizdən biri düşər olduğu xəstəlikdən dolayı ölümünü istəməsin. Əgər mütləq istəyəcəksə, belə desin: “Allahım, yaşamaq daha xeyirli isə məni yaşat; ölüm daha xeyirli isə məni öldür!”*

İslam etik düşüncəsinə görə, təbəddülatlı məqam vardır - bir kimsənin dininə toxunacaq bir zərərdən ötrü, yaxud bir fitnədən qorxduğu üçün ölüm istəməsi məkruh deyildir. Çünki Məhəmməd peyğəmbər (s) buyurmuşdur: *“Pərvərdigara, bəndələrinə bir fitnə murad etsən, fitnəyə uğramadan öncə mənim canımı al!”* [10, s.95]. Allah yolunda şəhid olmağı istəmək isə qadağan edilmiş ölümü istəmək qəbilindən sayılmaz.

Evtanaziyada həkimlərin məsuliyyəti barədə müsəlman fiqhinin mövqeyi belədir ki, müəyyən bir xəstəliyə, yaxud dərdə giriftar olmuş adamın özünü öldürməyə və ya yaralamağa izin verməsi günah hesab edildiyindən, bu əmələ cəza düşür. Həmçinin bir kimsənin özü barədə öldürülməsini və ya yaralanmasını əmr etməsi bunların heç birinin mübah olmasını vacib etməz. Çünki bir möminin öz canına zərər verməsi haramdır. Öldürülməyə izin vermə məsələsində müsəlman hüquqçuları üç qrupa bölünürlər:

1. Əbu Hənifə, Əbu Yusif və İmam Əhməd belə hesab edirlər ki, öldürülməyə icazə

verilməsi öldürəndən cəzanı düşürür. Yəni öldürən kimsəyə nə qisas cəzası, nə diyə (qanbahası), nə də kəffarə düşər.

2. İmam Şafii, İmam Malik və yuxarıda adı çəkilən İmam Əhmədə görə, öldürülməyə icazə vermə öldürəndən qisas cəzasını düşürür, diyəni (qanbahasını) isə düşürməz.

3. Yəni İmam Malikə və İmam Züfərə aid bir görüşə görə, belə bir vəziyyətdə cəza tam şəkildə sabit olur. Əgər cəza qisasdırsa, qisas cəzası verilir.

Öldürülməyə verilən iznlə yanaşı, yaralanmağa verilən izn də vardır. Fəqihlərə görə, bu əməlin hər ikisində günah həm izn verənə, həm də onu yerinə yetirənə aiddir. Fəqihlər arasında mövcud olan ixtilafın əsas səbəbi yaralanmağa verilən iznin ölümə nəticələnə biləcəyi hala aiddir.

Bu gün bir sıra müsəlman ölkəsində “beyin ölümü” konsepsiyası – intensiv terapiyanın dayandırılması qaydaları qəbul edilmişdir. Bu qərar, əsasən, 1986-cı ildə İslam hüquqşünaslarının III Beynəlxalq konfransında və 1988-ci ildə İslam Fiqh Akademiyası Şurasının IV sessiyasında qüvvəyə minmişdir. Mövzu daim gündəmdədir, lakin islami fəlsəfəyə görə, Allahın rəhmətindən ümitsiz olmaq böyük günahlardan sayılır və belə bir günah müqabilində Cəhənnəm əzabı vəd edilirsə, kim deyə bilər ki, bu hökmlər evtanaziya haqqında da keçərli deyildir?!

İntihar (suicide) – şüurlu şəkildə ruhi sarsıntı nəticəsində özünü öldürmək barəsində verilən qərardır. Bu qərarın alınmasına səbəb olan amillər müxtəlifdir. Çox vaxt bu davranışın meydana çıxmasına bir neçə faktorun üst-üstə yığılması səbəb ola bilər. İntihar şəxsin hissi, psixi və ya sosial səbəblərin təsiri ilə öz həyatına son qoyması kimi qiymətləndirilir. İntiharın səbəbləri kimi daha çox cinsi təcavüz, aşağı sosial-iqtisadi vəziyyət, ata-ana münaqişələri, ixtilaf, immiqrasiya, psixi pozuntular, şiddətə məruz qalma və idrak (şüur) pozuntuları göstərilir. Lakin istənilən halda intihar qarşısı alınacaq ölüm səbəbidir.

Azərbaycanda intiharla bağlı açıqlanan statistik göstəricilər ictimaiyyəti narahat etməkdədir. AR Səhiyyə Nazirliyinin, Ailə, Qadın və Uşaq problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin, AR Daxili İşlər Nazirliyinin apardığı təhlillərə və verdikləri məlumatlara əsasən demək olar ki, Azərbaycanda əhalinin hər 100 min nəfərinə düşən intihar hallarının sayı 0,6-0,8 faiz təşkil edir, kişilər qadınlara nisbətən daha çox intihar edir, ən narahatedici məqam isə intiharların “gəncləşməsi”dir.

Bu, son dərəcə fəlakətli və düşündürücü statistika istər-istəməz problemin dini-əxlaqi kontekstdən araşdırılmasını labüd edir. İslamda intihara münasibət necədir? İntihar edən axirətdə hansı cəza gözləyir? Bildiyimiz kimi, İslama və Qurana görə, başqasını öldürmək böyük günahdır və bir insanı haqsız yerə öldürən şəxs bütün insanları öldürmüş kimidir:

“Allah haqsız yerə cana qəsd etməyi haram buyurmuşdur..” (“əl-İsra”, 33);

“...hər kəs bir kimsəni öldürməmiş (bununla da özündən qisas alınmağa yer qoymamış) və yer üzündə fitnə-fəsad törətməmiş bir şəxsi öldürsə, o, bütün insanları öldürmüş kimi olur..” (“əl-Maidə”, 32).

İnsan - dəyərli varlıqdır. Bu varlığın canını, malını və namusunu İslam öz mühafizəsi altına almışdır və onlara toxunmağı qadağan etmişdir. Qurani-Kərimdə Rəhman olan Allahın qullarının xüsusiyyətləri sadalanarkən **“Onlar Allahla yanaşı başqa bir tanrıya ibadət etməz,**

Allahın haram buyurduğu cana nahaq yerə qiymaz (onu öldürməz), zina etməzlər. Hər kəs bunu (bu işləri) etsə, cəzasını çəkər”; “Qiyamət günü onun əzabı qat-qat olar və (o, əzab) içində zəlil olub əbədi qalar” (“əl-Furqan”, 68-69) deyilir.

Başqa bir ayədə isə belə buyurulur: “Hər kəs bir mömin şəxsi qəsdən öldürərsə, onun cəzası əbədi qalacağı Cəhənnəmdir. Allah ona qəzəb və lənət edər, (Axirətdə) onun üçün böyük əzab hazırlar!” (“ən-Nisa”, 93).

İnsanın özünü öldürməsi başqasını öldürməsindən daha dəhşətli və daha böyük günahdır. Çünki insanın canı ona Allah tərəfindən əmanətdir. Heç kim öz canının sahibi deyil və heç kim öz üzərində söz sahibi deyil. Bütün səmavi dinlərin günümüzə qədər daşdıqları ortaq xüsusiyyətlərdən biri nəfsi (canı) qorumaqdır. Bu, insan övladına yüklənən ən önəmli məsuliyyətdir. İmanı güclü olan şəxs isə əsla intihara əl atmaz. Bir hədisdə belə deyilir: “İnsanların müsibət yönündən ən ağırına məruz qalanları peyğəmbərlər, sonra övliyalər, sonra da dərəcəsinə görə bunlara bənzəyənlərdir”. Elə isə biz də onların göstərdikləri mətanəti, dözümlü göstərməliyik.

Canlarına qəsd edənlər həyatlarına son verməklə əzab-əziyyətlərdən qurtulacaqlarını düşünürlər. Halbuki onların daha ağır əzablara düşər olacaqlarını bu hədislərdən görmək olur: “Kim özünü bir şey ilə öldürsə, Cəhənnəmdə eyni şey ilə əzab ediləcəkdir”;¹ “Kim bir təpədən özünü aşağıya atıb öldürsə, əbədiyyən Cəhənnəmə yuvarlanacaq. Kim zəhərli bir maddə içərək özünü öldürsə, əbədiyyən zəhər içəcək. Kim özünü dəmir bir alətlə öldürsə, cəhənnəmdə də o aləti durmadan qarnına sancacaqdır”.²

Ümumiyyətlə, Həzrət Peyğəmbər (s) intihar məsələsinə çox önəm vermiş, onun zamanında özünü bıçaqla öldürən şəxsin cənazə namazını qıldırılmamış, dəfnində iştirak etməmişdir (*Buxaridən başqa “Kutub-i Sittə”nin beş imamı bu hədisi rəvayət etmişlər – Q.C.*).

Nəinki intihar, hətta bilə-bilə cana əziyyət vermək, özünü təhlükəyə atmaq da dinimizdə qadağandır. Rəvayət olunduğuna görə, səhabələrdən Əmr ibn As Zatus-Səlasil səfərində ihtilam olur (boynuna qüsl gəlir), hava çox soyuq olduğu üçün su ola-ola ölüm qorxusundan təyəmmümlə namaz qıldırır. Bu hadisəni Həzrət Peyğəmbərə (s) xəbər verəndə o Həzrət (s) Əmrin bu hərəkətini bəyənir.³

İntihar əvvəlki ümmətlərdə də haram olmuşdur. Cundub ibn Abdullah Həzrət Peyğəmbərin (s) belə buyurduğunu rəvayət etmişdir: “Sizdən əvvəlki ümmətlərdən birində yaralı bir adam var idi. Yarasının ağrısına dözə bilməyib bıçaq götürərək əlini kəsir. Ancaq qanı kəsə bilmədiyi üçün ölüür. Allah-Təala onun haqqında belə buyurdu: “Qulum can haqqında mənim önümə keçdi, mən də ona Cənnəti haram qıldım”.⁴

Həzrət Rəsulullah (s) Xeybər döyüşündə aldığı yaraların ağrısına dözə bilməyib qılıncı ilə özünü öldürən səhabənin də Cəhənnəmə gedəcəyini xəbər vermişdir.⁵

1 Buxari, “Kitabu’l-İman”, hədis-159; Muslim, “Kitabu’l İman”, hədis-160.

2 Buxari, “Kitabu’d-Tıbbi”, hədis-5333; Muslim, “Kitabu’l İman”, hədis-58; Əbu Davud Dıbb-3374.

3 Əbu Davud, “Təharət”, 124; Əhməd ibn Hənbəl, IV, 203.

4 Buxari, 3276, 3463.

5 Buxari, “Qəder”, 5; Rıqaq, 33, Məğazi, 38, Cihad, 77; Muslim, “İman”, 179; Kamil Miras, “Təcrid-i Sarih”, X, 266, 268.

İslam dinində intihar qəti surətdə haramdır. İntihar o qədər pis bir əməldir ki, hətta intihar edənə meyit namazının qılınıb-qılınmaması, onun müsəlman qəbiristanında dəfn edilib-edilməməsi fəqihlər arasında mübahisəlidir.

İslama görə, tam və cüzi intihar vardır [7, s.103]. Tam intihar insanın özünü öldürməsi, cüzi intihar isə bədən üzvlərindən birinin kəsilməsi və ya onun funksiyasına son verilməsidir. Dinin yasaq buyurduğu şeylər - alkoqolizm, siqaret və narkotik aludəçiliyi tədrici intihar hesab edilir. İslam dini həyata ilahi qüdsiyyət verdiyi üçün qeyri-islami cəmiyyətlərdə adi hal kimi qəbul edilən intihar İslamda bütün növləri ilə haramdır. Lakin bəzi müasir İslam fəqihləri müharibə, kəşfiyyət vaxtı əsir düşüb ağır işgəncələrə dözməyərək, Vətənin, dövlətin, ordunun sirrini verməmək, minlərlə insanın həyatını təhlükəyə məruz qoymamaq naminə özünə qəsd edən əsgərin intiharını təqdir etməsələr də, hər halda onu caiz bilirlər.

Gördüyümüz kimi, intihar qurtuluş yolu deyil, əksinə, əbədi olan Axirət həyatını bərbad etməkdir. İslam dinində qurtuluşun yolu “siratul-mustaqim” deyə ifadə edilən haqq yol ilə gedərək müsibətlərə səbirli və dözümlü olmaqdır. Hər çətinliyin arxasında bir asanlıq, hər məğlubiyyətin arxasında bir zəfər vardır. Necə ki, Qurani-Kərimdə buyrulur: **“Şübhəsiz ki, hər çətinlikdən sonra bir asanlıq gələr!”** (“İnşirah”, 5). Unutmayaq ki, bədən Uca Allahın insan övladına verdiyi ən böyük əmanətdir. Bu əmanəti ruh bədəndən insanın öz müdaxiləsi olmadan çıxmaya qədər qorumaq lazımdır.

Fədakarlıq və intihar fərqli anlayışlardır. Belə ki, döyüşlərdə, xalqa, millətə, cəmiyyətə aid bir iş uğrunda fədakarlıq göstərərək özünü təhlükəyə atmaq, canını fəda etmək intihar deyildir. İntiharla fədakarlığın qaynaqları ayrıdır. İntiharın qaynağı ümidsizlik, əqidəsizlik, qorxudursa, fədakarlığın qaynağı əqidə, iman, yüksək vətənpərvərlik, ülvi duyğu və düşüncələrdir. Buna görə də dinimizdə intihar pisləndiyi, haram buyurulduğu halda, fədakarlıq təqdir edilərək yüksək qiymətləndirilir [8, s.97]. İslam alimlərinin bir qismi belə hesab edir ki, müsəlman döyüşçü düşmənlə savaşa öləcəyinə əmin olduğunu bilsə də, canından keçməkdən çəkinməməlidir və bəzi şərtlər daxilində onun hərəkəti intihar sayılmaz:

- düşmən əsarətindən və ya əhatəsindən qurtuluş məqsədilə;
- düşməni məğlub etmək niyyətilə;
- müsəlmanlara yardım məqsədilə;
- müsəlmanları düşməne qarşı hücumla təşviq etmək niyyətilə.

Lakin digər qisim fəqihlər, o cümlədən imam Əbdüləziz bin Baz, Məhəmməd əl-Musaymin, Salih ibn Fauzan kimi tanınmış ilahiyyatçılar belə hesab edirlər ki, özünü döyüş meydanında partlatmaq intiharın bir növüdür və bu mənada qəbuledilməzdir. Canlı bomba anlayışı İslama zərər vuran ifadədir – müasir dövərdə bu, radikalizmin təzahürü kimi anlaşılır, qarşı cəbhəni əks-cavaba sövq edir və insanları İslamdan uzaqlaşdırır ki, bu da özlüyündə yolverilməzdir.

Bəşər tarixində elə anlar baş verir ki, fədakarlıq etmədən və qurban vermədən xətlər aradan qalxmaz, böyük və müqəddəs hədəflər hifz olunub saxlanıla bilməz. Elə ona görə də bir qrup mömin və fədakar müsəlman meydana atılar və öz qanları ilə haqqın keşiyində dururlar. İslam məntiqində bu kimi insanlara şəhid deyirlər. Şəhid kəlməsi “şəhadət” məsədərindən

götürülmüşdür, onlara bu kəlmənin aid edilməsi haqq əleyhinə vuruşan düşmənlərin meydanına atılmalarına, şəhadət anında rəhmət mələklərini seyr etdiklərinə, onlar üçün hazırlanmış böyük nemətlərə və Allah dərgahında olmalarına görədir. Haqqın, millətin, Vətənin və dinin uğrunda fədakarlıq göstərərək öz canından keçməklə yüksək qəhrəmanlıq göstərən şəhidlər İslamın şəhadət fəlsəfəsinin məğzini təşkil edir və müqəddəs dinimizə görə cənnətin ali mərtəbəsinə yüksəlirlər.

İslamın əxlaqi məntiqinə görə, şəhidlər həm Allahın mədhini, həm də Həzrət Peyğəmbərin (s) sevgisini qazanan xoşbəxt insanlardır. Uca Allah şəhidlərin mənən ölmədiklərini, onlara ölümlə deyilməsinin mümkün olmadığını Quranın müxtəlif ayələrində vurğulamışdır: **“Allah yolunda öldürülənləri (şəhid olanları) heç də ölü zənn etmə! Əsl həqiqətdə onlar diridirlər. Onlara Rəbbi yanında ruzi (Cənnət ruzisi) əta olunur; Onlar Allahın Öz mərhəmətindən onlara bəxş etdiyi nemətə (şəhidlik rütbəsinə) sevinir, arxalarınca gəlib hələ özlərinə çatmamış (şəhidlik səadətində hələ nail olmamış) kəslərin (Axirətdə) heç bir qorxusu olmayacağına və onların qəm-qüssə görməyəcəklərinə görə şadlıq edirlər; Onlar Allahdan gələn nemət və mərhəmətə görə, həm də Allahın möminlərin mükafatını puça çıxarmayacağına görə sevincək olurlar”** (Ali-İmran”, 169-171).

İslamın ruhani fəlsəfəsi təsbit edir ki, şəhidlər sağdır, Uca Allahın müsafirləridirlər və Allah qatında ruziləndirilirlər. Hətta peyğəmbərlərin də şəhidlərə qibtə etdiyi məqamlar vardır. Çünki onların şafaəti məqbuldur. Şəhidlər Cənnətdə istədikləri yerlərə gedə bilirlər. Bir ayədə Uca Allah Cənnət qarşılığında şəhidlərin qanını satın aldığını bildirir: **“Allah, şübhəsiz ki, Allah yolunda vuruşub öldürən və öldürülən möminlərin canlarının və mallarını Tövratda, İncildə və Quranda haqq olaraq vəd edilmiş Cənnət müqabilində satın almışdır...”** (“ət-Tövbə”, 111).

Deməli, fədakarlıq göstərərək şəhidlik mərtəbəsinə yüksələn fədailər əsl həqiqətdə Allahın dostlarıdır. Allah dostları haqqı gizlətməzlər. Haqqı demək və haqqın bərpası üçün canını, malını fəda etmək isə Allah dostlarının ümdə xüsusiyyətlərindəndir.

ƏDƏBİYYAT

1. Qurani-Kərim (Ərəb dilindən tərcümə: Z.Bünyadov, V.Məmmədəliyev). Bakı: 2008.
2. Səhih əl-Buxari (müxtəsər). Tərcümə: Ə.Musayev. Bakı: 2009, I nəşr.
3. Алиева М.А. Эвтаназия и проблема гуманности в медицине // Автореф. дис. кандидата философских наук. Баку: 2005.
4. Bilmən Ö.N. Böyük İslam elmi-halı. Bakı: 1999.
5. Karaman H. Halallar və haramlar. Bakı: "İpəkyolu", 2011.
6. Quliyev M. İslam Fiqh Akademiyasının müasir məsələlərlə bağlı qərarları və onların təhlili. BİU Zaqatala şöbəsi, 2013.
7. Məmmədəliyev V. Quran və elm. Bakı: "Qismət", 2006.
8. Şeyx Səduq. İləluş-şəraye. İslam hökmlərinin fəlsəfəsi. İİR: Qum hövzəsi nəşrləri, 1998.
9. Camiul-Ehadis. Buhari, Müslim, Tirmizi, Nesai, Ebu Davud, İbn Mace, Ahmed b. Hanbel, Malik b. Enes, Darimi. Tematik hadis usulu. İstanbul: Ataç yayınları, 2005.
10. Akseki A.H. Ahlak İlmı ve İslam Ahlakı. Ankara: Nur yayınları, 1991.
11. Факхер Бен Хамида. Мусульманская мораль, медицина и биотехнологии // Сайт Российского Комитета по биоэтике при UNESCO, 2009.
12. Фут Ф. Эвтаназия // Философские науки, № 6, 1990.

Гамар ханум Джавадлы

ЭВТАНАЗИЯ, СУИЦИД И САМООТВЕРЖЕННОСТЬ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ ИСЛАМА

РЕЗЮМЕ

Исламская биоэтика является продолжением Шариата - Исламского закона, основанного на Коране и Сунне. Согласно мусульманской морали, должно быть сделано все возможное, чтобы предотвратить преждевременную смерть. Шариат перечисляет и уточняет те случаи, в которых убийство человека не считается преступлением. Эвтаназия и самоубийство, а также самопожертвование во имя священного идеала, относятся к напряженным дилеммам биоэтики, когда сталкиваются по-своему убедительные аргументы «за» и «против».

Gamar khanim Javadli

EUTHANASIA, SUICIDE AND SELFLESSNESS IN TERMS OF ISLAM

SUMMARY

Islamic bioethics is the continuation of the Sharia - the Islamic law based on the Quran and Sunnah. For Muslims, everything possible must be done to prevent premature death. The Shariat lists and clarifies those cases in which the murder of a person is not considered a crime. Euthanasia and suicide, as well as self-sacrifice in the name of the sacred ideal, relate to the tense dilemmas of bioethics, when they face in their own way convincing arguments for and against.